

ČAS JE ZA EKOSOCIALIZEM?

Povzetek. Ekološki problemi se vedno bolj kopičijo. Temeljni razlog za to je profitna logika, ki je miselna podstat do sedaj znanih kapitalizmov (socializmov). Dolgoročna rešitev problemov je nov družbeno-ekonomski sistem, ki smo ga poimenovali »ekosocializem«. Čim večjo ekonomsko učinkovitost ter socialno vzdržnost bi dosegali v mejah sonaravnega razvoja.

Ključni pojmi: ekosocializem, neoliberalizem, globalizem, družbeno-ekonomski sistemi, degradiranost okolja, energetika

Ta kratek zapis je treba jemati kot spodbudo za razmišljanje o naši skupni prihodnosti. Dejstvo namreč je, da se ekološke razmere zaradi človekovih posegov v okolje skokovito slabšajo in prihodnost za obstoj narave, in s tem človeka, ni obetavna. Vprašanje je, kaj mora človeštvo storiti, in to čim prej, kakšen družbeno-ekonomski sistem mora vzpostaviti, da se izogne katastrofi. Naš odgovor je: ekosocializem! Toda pozor: ta novi družbeno-ekonomski red mora vsebovati vso »kapitalistično racionalnost« (Schumpeter), še več – nadgraditi jo mora!

Čeprav o ničemer verjetno ni toliko napisanega kot na temo kapitalizma in socializma, vse dileme še zdaleč niso razčiščene. To potrjuje tudi literatura, ki kaže, da se stroka, s tem pa tudi politika, šele nekako od srede sedemdesetih let prejšnjega stoletja intenzivneje ukvarjata z vprašanji »rasti« in posledic, ki jih le-ta prinaša. Vse dotlej je nekako veljalo prepričanje, da naravni viri niso končna kategorija, da ima Zemlja neskončno samoočiščevalno sposobnost, da Zemlja ni ovira stalni rasti, s tem pa tudi družbenemu razvoju. Od tedaj dalje (seveda so mnogi znanstveniki že prej opozarjali na ekološke probleme, a so bili, tako na Vzhodu kot Zahodu, predvsem pa v deželah tretjega sveta, preslišani) pa se razvoj kot stalna rast družbenega proizvoda, grajen na neomejenem izrabljanju naravnih virov, problematizira. Temeljno vprašanje, ki se zastavlja, je, kako zasnovati razvoj držav in celotne svetovne skupnosti, da Zemlja, edini znani »živi planet«, ostane živ.

Logično je, da se je začel problematizirati kapitalizem, ki je zadnjih dobrih sto let (prej je šlo za bolj ali manj »omejeno« blagovno proizvodnjo)

* Viktor Žakelj, magister ekonomije, podpredsednik vlade RS v obdobju od 1992–1993.

prevladujoči ekonomski sistem. Vprašanje se je glasilo: ali ni ravno kapitalizem, posebej v (neo)liberalni obliki, izrazito agresiven do okolja, da zoper njegovo funkcioniranje ne obstajajo nikakršne ekološke in tudi moralne omejitve? Torej: ekonomski sistem, ki ga poganja profit, je po našem mnenju ključni razlog za degradacijo okolja. In obratno (ne da bi razmišljali v to smer): mar ni ravno kapitalistični družbeno-ekonomski red najbolj po meri človeka in povsem skladen z njegovo darvinsko naravo in je prav zato tako trdoživ (njegovi apologeti pravijo, da je večer)?

Mnenja o tem pa so seveda zelo deljena. Veliko je iskanj realnih izhodov iz zagate, še več pa je moraliziranja. Nekateri ekonomisti in politiki neoliberalnega prepričanja, ki absolutizirajo trg oz. Smithovo »nevidno roko« (pozor: Smith je v tem primeru površno bran!), so prepričani, da so ekonomske in tudi ekološke težave tega časa izključno posledica dejstva, da je prosto funkcioniranje ponudbe in povpraševanja moteno, krivec za to pa naj bi bil takšen ali drugačen državni intervencionizem. Ti ne priznavajo Keynesovega (nujnega) koraka v smeri državnega kapitalizma, ki je – tako menijo drugi – rešil kapitalizem v zgodnjih tridesetih letih in je še danes teoretično nepresežen in praktično uporaben. (To je točka razhajanja, čeprav tudi Keynesova »kapitalistična revolucija« ne rešuje ekoloških problemov.)

Drugi mislijo, da je bil državni kapitalizem vendarle prvi pravi korak, in to v pravo smer. Še več: prepričani so/smo, če se ozremo na domače razmere, da bi se morala samostojna slovenska država v celoti poistovetiti s keynesianstvom, vzpostaviti državni kapitalizem in se distancirati od neoliberalizma. Tako bi postavili temelje za »mešani tržno-planski« gospodarski način, in s tem omogočili racionalno uporabo enega in drugega ekonomskega instrumenta.

Prevlada neoliberalne doktrine v poosamosvojitvenem času se je odrazila tudi v naglem, ne dovolj premišljenem lastninjenju (delila se je le aktiva, kar postaja danes prevladujoče prepričanje) takratne družbene lastnine. Imeli pa smo zgodovinsko priložnost zasnovati mešana lastninska razmerja, dobiti torej zasebno lastnino podjetij, nastalih na »zelenici«, delniško lastništvo ter državno lastnino. V naglici in ob asistenci politike smo dobili po večini nov »nepodjetniški«, ampak »lastninski« razred. Slednji je do lastnine prišel tako, da so se podjetja »odkupovala« zanj (ti lastniki se zdaj povsem nepodjetniško vedejo), poleg tega smo vračali celo lastnino fevdalnega izvora. Ni pa se npr. podpiralo notranjega lastništva (kar naj bi bilo ostanek »samoupravljanja«), kar pa se je že tedaj – in se še danes – vse bolj kazalo kot prava pot.

In kaj ima to opraviti s temo, ki jo obravnavamo? Veliko. Prevlada profitnih razmerij in popoln izostanek slehernega načrtovanja, ki ga je treba razumeti kot vsakršno zavestno ex ante poseganje države v procese družbene reprodukcije, vse bolj degradira okolje in zastruje obča družbeno-ekonomska

razmerja. Ali kot pravi Viljem Merhar (2010: 5) za segment infrastrukture: »Samo neprofitno organizirana in vodena infrastrukturna področja gospodarjenja lahko razrešujejo zaostrena socialno-ekonomska protislovja, ki se jim je v sodobnosti pridružila še zaostrena ekološko-klimatska problematika, katere reševanje prav tako zahteva poudarjeno vlogo države v procesih družbene reprodukcije.«

Iz povedanega je razvidno, da ljudje, ki so sicer zadržani do prevlade profitne logike, vsaj večinsko ne podpirajo administrativnega centralno-planskega družbeno-ekonomskega sistema, ki – to je obče znano – duši podjetnost in omejuje svobodo posamezniku in se je že v praksi pokazal za nekonkurenčnega kapitalizmu, ampak so za (moderno) planiranje na področjih, ki jih je po naravi stvari potrebno načrtovati. To planiranje pa, kot bi rekel Matjaž Mulej (2009), »potrebuje nove podlage in metode, ki bodo upoštevale nove vrednote, novo kulturo, etiko in norme ljudi in vključevale njihov osebni kakor njihov osebni razvoj ter jih s tem vodile k lastni zadostni in potrebni celovitosti obnašanja«. Zato bi se lahko strinjal z Mitjo Steinbacherjem (2008), da sta najbolj znani izvedbi centralnega planiranja kot ekonomsko-političnega sistema: socializem in fašizem, le s to razliko, da bi moral pojasniti, kateri »socializem« ima v mislih. Drugače namreč ni mogoče razumeti uglednega Schumpetra (2010: 5) (sicer se ni izkazal za dobrega napovedovalca), ki si je javno zastavil (in odgovoril) na vprašanje: »Lahko kapitalizem preživi? Ne mislim, da ne more.«

Tovrstnih različnih pogledov je bilo še posebej v prejšnjem stoletju obilo. Znano je tudi, da je – izhajajoč iz svetovnega nazora – leta veljalo, da je socializem lahko le marksističen (beri ateističen), kristjan zato ne more biti socialist, čeprav je Janez Evangelist Krek (Janez Evangelist Krek, 1925: 601) zapisal: »Čim dahne duh krščanstva, duh Kristusove Cerkve v uboga srca, pa dobe odgovor vse razumne smeri komunizma, socializma in tudi anarhizma.«

Po drugi svetovni vojni nastale t.i. socialistične države so vse po vrsti potrjevale, da niso ekonomsko uspešnejše od kapitalističnih (razložljivo in zato razumljivo); kršile so se osnovne človekove pravice (nedopustno) in bile za mnoge prava tragedija, čeprav npr. za Slovenijo na splošno tega ne bi mogli reči.

Če že v naslovu terjam vnovično vzpostavitev socializma, to pot v »eko« obliki, mislim na možnost, da je lahko tovrstni socializem realen naravni sistem, ki je lahko ekonomsko učinkovit, naravovarstveno naravnan ter v popolnosti zagotavlja individualne in kolektivne socialne in ekonomske pravice.

Sicer pa ta skovanka nosi v sebi kar nekaj sporočil. Naj vsaj nekatere naštejemo in na kratko komentiram.

Pojdimo lepo po vrsti:

1. Pojem je gotovo novejšega datuma. Kdo ga je prvi vpeljal, niti ne vem. Profesor Černe, ki je leta 1974 pri Mladinski knjigi izdal študijo Teoretični problemi naše družbene in gospodarske ureditve, ki je po mojem vedenju do sedaj najboljša in najcelovitejša predstavitev in analiza do tedaj znanih družbeno-ekonomskih sistemov v našem jeziku, tega pojma na uvaja.
2. Ta dvojnost besede kaže, da so njeni tvorcji povsem izenačili pojma »ekologija« in »socializem«. Upravičeno in obenem zanimivo. Pojem »socializem« je bil do tedaj že dolgo na svetlem, bi se reklo, vsem bolj ali manj znan in teoretično osmišljen, bil je politično rabljen in žal tudi izrabljen (je bil in je še v imenu držav). »Ekologija« pa je novejšega datuma. (Ekologija kot znanstvena disciplina je sicer nastala že v drugi polovici 19. stoletja. Uvedel jo je nemški biolog Ernst Haeckel. V tem primeru pa pojem »ekologija« razumemo kot ekološko/okoljsko gibanje, ki pa je novejšega datuma.) Zadnja leta naglo pridobiva na veljavi, uporablja se v strokah in v politiki. Ta besedna zveza oba pojma postavlja na isto miselno raven.
3. Tvorec pojma je bil verjetno prepričan: prvič, da se rastoče ekološke probleme lahko reši le v socialističnem družbeno-ekonomskem sistemu; drugič, da je idejo socializma morda mogoče »rehabilitirati« le skozi ekologijo.
4. Pojem izraža prepričanje, da se sicer sila adaptivnemu kapitalizmu vendarle čas izteka, da to pot ne gre le za krizo v kapitalizmu, ampak za krizo kapitalizma kot sistema, ker na profitu zasnovana družba dolgoročno ogroža lastno eksistenco.

Pisci, ki so vse do nekako zgodnjih osemdesetih let prejšnjega stoletja, ne glede na svetovnonazorska in politična prepričanja, pisali o nujnosti preobražanja družbeno-ekonomskih odnosov v smeri socializma, le-tega niso utemeljevali z ekološkimi razlogi. Razlog je verjetno treba iskati v tem, da so videli ključne probleme družb oz. delavstva v organizaciji dela, v delitveni politiki, v zdravstveni, šolski in drugih politikah. Menilo pa se je, da so ekološki problemi (ti so bili že navzoči) obvladljivi – bodisi ker ima Zemlja neomejene samoočiščevalne zmogljivosti bodisi ker jih je mogoče zlahka rešiti s človeško intervencijo. Zagotovo pa jih niso jemali kot resno grožnjo življenju kot takemu. Od komaj slišane glasu Rimskega kluba z začetka sedemdesetih let prejšnjega stoletja pa danes (z malo pretiravanja) že lahko rečemo, da je ekološka zavest skokovito narasla, morda tudi zato, ker se za posamezne žive vrste že oglašajo navček (za človeško, recimo, da še ne).

In kje je, če je, rešitev?

Najprej v priznanju, da problem obstaja, da nas je torej na Zemlji preveč, da je Zemlja preveč obljudena, da so socialne razlike znotraj držav in med njimi prevelike ter da okoljskim pritiskom ni videti konca. In dalje: okoljske

probleme je treba umestiti med t.i. globalne probleme; napočil je čas, kot pravi Rudi Rizman (Rizman, 2008), »ko bo treba vzpostaviti nekakšen modus vivendi med načelom »nacionalizirane« na eni in »globalizirane« demokracije na drugi strani«; to praktično pomeni, da je potrebno okoljske probleme – po demokratični poti, seveda – reševati tako na lokalni kot globalni ravni.

Za mnoge nerazumljivo, pa vendar: del ljudi, tudi izobražencev in politikov, je trdno prepričanih, da govorjenje o bližajoči se ekološki katastrofi ne temelji na dejstvih, da gre za zavestno zavajanje ljudi. Prepričani so, da imajo le-ti v mislih možnost, da bi ljudem, ko se bo ponudila priložnost, s spremembo družbeno-ekonomskega sistema vzeli tudi podjetniško in osebno svobodo.

Veliko literature, temelječe na merljivih dejstev, pa potrjuje, da povedano vendarle drži. Za Dušana Pluta (2010: 240), ki ekološko ogroženost planeta sprejema, so ključne globalne naloge na poti k trajnostnemu sonaravnemu napredku naslednje:

1. pospešen razvoj novih tehnologij rabe obnovljivih virov energije in reciklaža snovi (okolju prijazne tehnologije);
2. stabilizacija in zmanjšanje antropogenih snovi – energetskih tokov v gospodarsko razvitih državah;
3. stabilizacija svetovnega gospodarstva;
4. izboljšanje in pravičnejša porazdelitev dohodka med državami in znotraj držav (socialna varnost).

Tako je globalno segrevanje npr. za večino prebivalcev planeta empirično dejstvo. Pravim za večino, ker kar nekaj vplivnih izobražencev in mnenjskih voditeljev dokazuje, da gre pri tem vsaj za velika pretiravanja, pa naj gre za taljenje polarnega ledu, tropske nevihte ali posledično izumiranje živalskih vrst (Patric J. Mihaels; Steinbacher, 2008).

Vse dileme, takšne in drugačne, v aktivni, ne torej v pasivni obliki, je izrazil Economist (Niko Stehr, Hans von Storch, 2010: 194): »Ukrepanje v zvezi s podnebjem je upravičeno, vendar ne zato ker bi bile znanstvene ugotovitve, na katerih temelji, gotove, temveč zato, ker so negotove.«

Če torej sprejmemo empirična dejstva in priznamo degradiranost in neprestano ogroženost okolja, se zastavlja vprašanje, kaj, kako, kdaj in kdo naj potrebno stori, da bi se degradacija okolja ustavila, še več, da bi se revitalizacija okolja čim prej začela, vsaj v tistem njenem delu, kjer so procesi reverzibilni, da bi se torej moglo vzpostaviti prvotno stanje. Jasno je, da vsega ne bo mogoče postaviti v preddegradacijsko stanje, da pogosto terja veliko časa, da za vse posege celo ne bo mogoče doseči soglasja. (In kaj potem?) Da se degradacije ne zaustavljajo na državnih mejah, tudi ne na kontinentalnih, da gre za globalne procese, zato mora biti tudi revitalizacija globalna. Na kratko povedano, seveda.

Glede stanja okolja bo treba ljudi ozavestiti. Kako? Tako da vsi od pisnih do elektronskih medijev začno nemudoma dnevno vcepljati ljudem skrb za okolje, da celoten šolski sistem in politika vzgajata ljudi za gospodarno ravnanje z naravnimi viri, da je celotna organizacija življenja ljudi v vseh okoljih naravnana na racionalno izrabo energentov in vseh drugih naravnih virov, še posebej redkih, npr. pitne vode. Gre torej za popolno spremembo načina življenja, še posebej v razvitem delu sveta.¹

Razume se, da ta spremenjeni način sobivanja na našem planetu predpostavlja tudi pomoč nerazvitim, da bodo čim prej dosegli življenjsko raven, vredno človeka, sicer bo res prišlo do spopada civilizacij, kot je bilo napovedano.

Vprašanje seveda je, ali je človeštvo kot celota sposobno tega preobrata. Dvom je upravičen, pa vendar se lahko tolažimo, da upanje umre zadnje. In dalje, kateri do sedaj poznanih, tudi prenovljenih, dopolnjenih ali novih družbeno-ekonomskih sistemov morda vendarle vodi k zastavljenemu cilju. Odgovor je po našem vedenju en sam – kot že povedano: ekosocializem.

Da človeštvo, pa tudi vsakokratni umi, niso bili zadovoljni ne s tako ne drugačno obliko, ne kapitalizma ne socializma, se ve. Vidnejši ekonomisti so pred letom 1970 kritizirali kapitalizem zato, ker sploh ne rešuje ali primerno ne rešuje degradacije okolja, ki ga povzroča vsakokratno ekonomsko življenje. Eden izmed njih je N. G. Roegena (Kirn, 2011, ustna informacija), ki je že v 60. letih kritiziral kapitalistični proces produkcije in porabe z ekološkega vidika.

Kritiki so praviloma iskali razloge za spremembo družbeno-ekonomskega sistema npr. v tem, da sistem ne stimulira izrabe razpoložljivih proizvodnih tvorcev, da je delitev neustrezna in podobno. Šele potem – kot že rečeno – ko je bilo spoznano in objavljeno, da obstajajo meje rasti, so se začele pojavljati kritike ljudi različnih poklicev, ki so družbeno-politične ureditve začeli ocenjevati tudi z vidika vpliva na okolje. Drži pa tudi, da je prav ekonomska stroka zarana ugotovila, da imata do sedaj znana sistema, tako kapitalistični kot socialistični, slabosti in da bi morda kazalo kvalitete enega in drugega povezati v nov sistem. Na tej osnovi temelji teorija konvergence obeh sistemov J. K. Galbraitha. Ideja v praksi ni bila preverjena, a po moji sodbi še vedno zasluži pozornost. Gotovo bi bilo za svetovno ekonomijo veliko bolje, če bi svetovna (ekonomska) politika sledila Galbraithu, ne pa da je šla po poti »reaganomike« oz. »thatcherizma« – ta, kot vemo, je nastal kot kritika t. i. uravnanega kapitalizma in ob soočanju nacionalnih ekonomij z mednarodno konkurenco. V tem primeru bi dobili tržno-planski gospodarski sistem z elementi kapitalizma in socializma, ne pa neoliberalni kapitalizem, ki je prizadel dobršen del držav.

¹ *Nekaj več o oblikah varčevanja z energijo glej: <http://www.energy.eu/#feedin>*

Omeniti velja, da sta v drugi polovici prejšnjega stoletja – ravno ob pravem času – v Evropi tekla dva ločena, a obetavna procesa: socializacija kapitalizma na Zahodu in liberalizacija socializma na Vzhodu. Prvega je, žal, odplaknil neoliberalizem, drugega pa razpad »vzhodnoevropskih socializmov«, na ruševinah katerih, kot bi rekel Veljko Rus (Rus, 2009) je, žal, začel nastajati »včerajšnji svet«.

Kaj pa socializem? Oblik socializma je bilo do sedaj obilo. Treba je reči (čeprav je bilo upanje ljudi veliko), da nobena od do sedaj znanih socialističnih držav ni uresničila – vsaj ne vseh – upov milijonov ljudi, ki so v socialistično preobrazbo verovali in številni zanj tudi umrli.

Prvo vprašanje: ali je ideja v temelju napačna, neuresničljiva, ali vodi celo v podjetniško in osebno nesvobodo? Ideje pravičnosti, enakosti, in kar je še tega, sicer spremlja človeštvo od samega začetka, so pa v nasprotju s človeško naravo, zato številni menijo, da sodijo v svet verstev. Socializem potemtakem ni naravni sistem, zato ni realno pričakovati njegovega udejanjenja. In tako dalje in tako naprej.

Drugo vprašanje: kaj pa če je socializem (edini) naravni sistem, le realizirati ga doslej nismo znali? Kot vsak sistem tudi »socialistični želi omogočiti vladanje«. Za ekosocializem se zavzemamo le zato, ker se človeštvo zaveda, da mora racionalno gospodariti s proizvodnimi tvorci, to pa je mogoče le s premišljenim planiranjem oz. racionalnim izrabljanjem razpoložljivih prvin poslovnega procesa in tudi z gospodarnim in poštenim trošenjem pridelanega oz. ustvarjenega. Koncentracija ekonomske in politične moči torej ni in ne sme biti namenjena podrejanju posameznikov, razredov ali celih narodov, ampak mora biti v funkciji preživetja, ohranjanja živosti planeta. Če pa bodo tudi države, kot so npr. Indija, Brazilija, Južnoafriška republika, Rusija in posebej Kitajska, še naprej večinsko funkcionirale na kapitalistični način, se ekološki katastrofi ne bo moč izogniti. Zato kaže prisluhniti Primožu Krašovcu, ki je v spremni besedi h knjigi *Odgovornost intelektualcev globalnega Vzhoda* (Minqi, Li, 2010: 218) zapisal: »... zato je zgodovinska odgovornost nove generacije levičarskih intelektualcev – v nasprotju z resigniranim mainstreamom post-socialistične liberalne »levice«, ki vidi uničenje socialne države in evropsko integracijo kot usodo – ravno reinvenija revolucionarnega marksizma, ki bo omogočila novo, historično materialistično, evalvacijo zgodovine socializma, njegove razredne in politične dinamike, ter reaktivacijo v dobi liberalnega mysticizma pozabljenega političnega projekta socialistične demokracije.«

In kje naj bo koncentrirana ta moč? V državi seveda, ki ne sme biti vsakokratni plen volilnih zmagovalcev, ampak mora postati »lastnina pluralne družbe«, temelječa na mešani lastnini nad proizvajalnimi sredstvi, vse oblike ekonomskega, političnega, kulturnega in ostalega življenja pa mora uokvirjati vladavina prava.

Družbeno-ekonomski sistem teh lastnosti bi bil ekosocializem. Z imenom bi poudarili prepričanje in obvezo, da je dolgoročni obstoj življenja na našem planetu mogoč le, če vse oblike življenja tečejo skladno z okoljem, ki determinira tudi meje rasti, in s tem usmerja smeri družbeno-ekonomskega razvoja ter pravično nagrajuje proizvodne tvorce.

Prvi pogoj za to, če parafraziram Minqija Lija iz že navedenega dela (str. 214), pa je, »da bo boj za preživetje mobiliziral naše najboljše intelektualne in moralne potenciale in bo človeštvo pod socialistično svetovno vlado morda preživelo krizo razmeroma dobro in ohranilo najpomembnejše dosežke kapitalistične civilizacije, ne nazadnje dosežke moderne znanosti in tehnologije«.

Če pa človeštvo tega ni sposobno, obstajata samo dve enako pogubni možnosti. Prva je Orwellova (socialistična) ureditev sveta, druga pa je vzpostavitev »novega svetovnega reda« po volji skupine Bilderberg (Estulin, 2008).

Neuresničljivo, iluzija, utopija?

Za vernike z »nevidno roko« morda. Toda vse do sedaj znane oblike kapitalizma, od liberalnega, monopolnega, keynesianskega do neoliberalnega, niso rešile ključnih družbeno-ekonomskih problemov, pri tem pa so usodno degradirale okolje. Enako velja tudi za do sedaj znane oblike socializma. Edino, kar do sedaj v praksi sicer še ni bilo preverjeno, a srčno upamo, da bi dalo zelene rezultate, je ekosocializem. Ekosocializem ni ukana socialistov – kot bi znal kdo reči –, ki si želijo (znova) polastiti oblasti, ampak je edini način za zagotavljanje sonaravnega razvoja.

Toliko za uvod. V nadaljevanju bom ponudil nekaj konkretnosti, ki bi po mojem mnenju morale biti jedro družbeno-ekonomskega sistema, poimenovanega »ekosocializem«. Marsičesa ne bom omenil, opisi omenjenega bodo kratki, a prepričan sem, da bo za spodbudo k samostojnemu razmišljanju enega in drugega dovolj.

Ekosocializem bi moral biti:

1. Politični sistem parlamentarne demokracije republikanske oblike. Z ustavo bi zavezali vse politične subjekte v državi k varovanju in čistosti okolja, ki je dano ljudem v uporabo, zato ga moramo svojim potomcem pustiti neokrnjenega. Socialno partnerstvo bi bila nujna sestavina tega sistema.
2. Dovoljene in varovane bi bile vse oblike lastnine. Posebej bi negovali lastništvo zaposlenih.
3. Država bi imela intelektualno močan in dobro organiziran »zavod za družbeno in ekonomsko planiranje«, ki bi celotno gospodarsko življenje, posebej pa investicije, presojal z vidika posledic le-teh na okolje.

4. Ekosocialna država bi posebej skrbela za smotrno izrabo naravnih danosti; v našem primeru še posebej gozdov in plodne zemlje. Težila bi k čim večji samooskrbi z osnovnimi prehranskimi artikli.
5. Zasnovati in nato uresničiti bi bilo treba policentrični razvoj. S tem bi dvignili izrabo lokalnih virov ter bistveno zmanjšali dnevne migracije.
6. Mobilnost, ki je *conditio sine qua non* globalizacije, bi bilo treba racionalizirati. Ena od smeri racionalizacije je gotovo večja izraba modernizirane železniškega prometa. Drugo, o čemer navadno ne razmišljamo, je racionalna raba t.i. dostave blaga po načelu »just in time«.
7. Družba bi morala spodbujati racionalno rabo vseh oblik energije.
8. Podjetja bi morala motivirati delo na domu. Potrebe po poslovnih prostorih bi se s tem zmanjšale, število prevozov na delo tudi, v mnogih družinah bi se okrepila družinska povezanost.
9. Sistem bi bilo treba debirokratizirati; večina potrebnih pravno-upravnih dejanj mora postati dostopnih prek informacijskih povezav.
10. Stanovanjsko gradnjo in bivalno kulturo bi postopno prilagodili prostorskim, energetskim in drugim možnostim.
11. Armade bi bilo potrebno ukiniti in njene nujne obrambno-varnostne naloge postopno prenesti na modernizirane policije.
12. Prehransko kulturo bi prilagodili lokalnim možnostim.
13. Proizvodnja bi morala koristiti v prvi vrsti snovi, ki jih lahko recikliramo.
14. Vse oblike porabe (osebne, skupne in splošne) bi bilo treba prilagoditi možnostim in razpoložljivo racionalno trošiti.

Razmišljati bo treba v tej smeri. Čakajo nas torej dejansko revolucionarne spremembe v načinu življenja. Vprašanje seveda je, ali bo človeštvo k tem nujnim spremembam tokrat pristopilo racionalno ali pa se bo prilagajanje začelo opravljati stihijsko. V tem primeru uporaba sile ni izključena, kar bi lahko vodilo v uničenje planeta. Spopadi za naftne vire in v nekaterih predelih sveta tudi že spopadi za kontrolo nad vodnimi viri kažejo, da se človeštvo iz lastne zgodovine ni ničesar naučilo. Grozeče verske vojne, nasilno uveljavljanje »evropske demokracije« – ta čas predvsem v azijskih prostranstvih boji zoper muslimanski (in še ne vem kateri) terorizem (ne da bi se lotili vzrokov zanj) in podobno – kažejo na to, da človeštvo zna kreniti po tragični poti: od zmage do zmage – do končnega poraza.

Za povedano bi lahko navedli celo vrsto dokazov, a bom le nekaj obče znanih dejstev, nekatere tudi iz domačih logov. Kot primer sem izbral področje energetike, ki je planibilna in obenem tržna kategorija in ki je ta čas tako ali tako tema javnega razmišljanja.

Energija je v sleherni moderni družbi »kri« – vir življenja, ki se skrivnostno pretaka po žicah in ceveh, oživilja stroje, omogoča mobilnost in dviga kakovost življenja. Energente je seveda treba pridobiti, so količinsko omejeni,

večine jih je iz dneva v dan manj, njihovo pridobivanje in potrošnja praviloma kvarno delujeta na okolje. Tako (podatki so različni, skupno jim je to, da vsi kažejo na omejenost energentov) naj bi bilo npr. zemeljskega plina le še za naslednjih 130 let, od celotnih ocenjenih zalog nafte pa smo jih več kot polovico porabili že do konca leta 2005. In v Velenju: pri 4 milijonih tonah letnega izkopa je zalog lignita še vsaj (ali žal le) za 20 let.²

Ključno vprašanje se glasi: Kaj pa potem? Bo človeštvo v tem času odkrilo nove energente? Se bodo takratne družbe sposobne prilagoditi novonastalim razmeram? Bo vodik postal eden od ključnih energentov? Bodo električni avtomobili povsem nadomestili sedanje? Bodo fuzijske jedrske elektrarne nadomestile fisiske?

Takih in podobnih vprašanje je še več. Na vsak način bodo nove energije v marsičem spremenile način življenja posameznikov in družbe kot celote. Kako, je nemogoče zanesljivo napovedati. Že sedaj pa je treba intenzivirati prizadevanja za varčevanje z vsemi oblikami energije; kratkoročno vsaj zato, ker je strošek energije že sedaj pomemben dejavnik pri oblikovanju cen storitev in produktov. V tem trenutku npr. Slovenija nima energetske varčne gospodarske strukture ter nima tozadevno ustrezne prometne, stanovanjske, davčne, prostorske, regionalne, kmetijske in gozdarske politike. Tako npr. povprečno gospodinjstvo na letni ravni ta čas porabi približno 4000 kWh električne energije, energetske učinkovito gospodinjstvo pa bi porabilo le tretjino te električne energije. Ali: avto je najmanj učinkovito prevozno sredstvo, slovenska gospodinjstva pa ga najpogosteje uporabljajo. Ni dvoma: že sedaj je potrebno intenzivirati učinkovito rabo energije (modernizirati je potrebno tehnološko opremljenost dela ter vpeljati varčnejša prometna sredstva). Več je treba vlagati v obnovljive vire energije (voda, sonce, svetloba) ter modernizirati distribucijo energije. Da je povedano za nas vitalnega pomena, pove tudi podatek, da Republika Slovenija ta čas uvaža približno 55% potrebne energije.

Glede na stanje stvari v svetu, od koder dobivamo plin in naftne derivate, bi človek upravičeno pričakoval, da družba posveča energetiki veliko pozornost. Dodatno tudi zato, ker smo še vedno energetske intenzivna družba in znatno zaostajamo za varčnejšimi in sicer razvitejšimi okolji. Nekaj razprav s to temo sicer je, tudi dejanja se napovedujejo tako, kar zadeva projekte varčevanja kot gradnjo oz. pridobivanje novih virov, a vsega tega je še vedno premalo, nekatere rešitve, ki se ponujajo, pa so z vidika varovanja okolja vsaj diskutabilne.

Tu mislim v prvi vrsti na burne razprave, povezane z načrtovano gradnjo projekta TEŠ 6. Termoelektrarne pri nas ta čas zagotavljajo nekaj manj kot

² Po *Renewable Energy Sources*, <http://www.energy.eu/#feedin>, naj bi bilo mogoče naravni plin izkoriščati do leta 2068, nafto pridobivati do leta 2047, premog do leta 2140 in uran do leta 2144.

40% potrebne električne energije. Posegi v ta segment gospodarstva terjajo torej premišljenost, profesionalno vodenje in kakovosten nadzor. Tu ni prostora za voluntarizem, za romantiko, za branjenje vrtičkov, treba je videti tudi kak raztežaj v prihodnost. To torej ni projekt, za katerega bi prebivalec te države smel reči, da se ga ne tiče. Naj navedem vsaj dva vidika; prvi je davkoplačevalski, drugi pa okoljski – vsak se slehernega od nas prej ali slej dotakne.

Če pustimo ob strani vsebinska vprašanja in ostanemo le pri (ne)kulturi dialoga, je očitno naslednje: zagovorniki TEŠ 6 so agresivni, brezkompromisni, zanje velja, da cilj posvečuje sredstva – argumentov za, vsaj prepričljivih, pa zazdaj ni slišati/videti (poslušalec, bralec pa le upa, da jih imajo).

Nasprotniki skrbneje izbirajo besede, terjajo od politikov jasne opredelitve, pletejo argumente proti, ponujajo drugačno rešitev za sicer nujno obnovo tega energetskega kompleksa.

To vliva upanje, ker je TEŠ 6 ta čas tako rekoč edini projekt slovenske politike, ki zadeva našo prihodnost (vse drugo je kikirikanje petelinčkov na zamejenem slovenskem dvorišču o naši (svetli) preteklosti) in bo odgovor na vprašanje, kakšno prihodnost nam politiki načrtujejo.

Kaj pa, če je projekt v startu zavožen? Kako bomo v tem primeru sanirali že podpisane pogodbe? Kako se bomo lotili obnove blokov 4 in 5 – možnosti, ki je morda vendarle bila prežgodaj odpisana?

Fikcija? Ne, že kmalu lahko kruta realnost.

Tudi zato bo dvoje dejstev, ki jih bom v nadaljevanju navedel, morda zanimivih. Z njimi hočem le opozoriti, da se ta čas kaže dolgoročno rešitev energetskega klobčiča kot kvadratura kroga. Na eni strani gre za upravičeno zahtevo po »dekarbonizaciji« energetike oz. prehod v »nizkoogljično družbo«, kar nam očitno ne gre najbolje od rok, na drugi strani pa – povejmo naravnost – za popolno spremembo načina življenja, na kar pa tudi nismo pripravljeni. Drugače povedano: na eni strani se zahteva sicer zahtevna gradnja energetskih virov, ki bodo sledili tej zahtevi (dekarbonizaciji energetike), na drugi strani pa gre za varčevanje z vsemi oblikami energije, ki predpostavlja spremembe v načinu življenja sploh. Ne vem, kaj je bolj težavno oz. zapleteno, ali prvo ali drugo, zanesljivo pa drži, pribijmo, da ne na prvem ne na drugem do sedaj ni bilo kaj prida storjenega.

Je vse to obveza podjetij? Da. Kaj pa države? Tudi!

Osamosvojitvena evforija je že dolgo časa preteklost. Zadnja leta, ko imamo opraviti s t.i. krizo – sam sodim, da gre bolj ali manj za povsem normalno stanje stvari –, pa počasi spoznavamo, da smo majhna ekonomija, tako rekoč povsem odvisna od tujih nabavnih in prodajnih trgov ter da se vsaka sistemska napaka, kot je očitno bilo naše lastninjenje družbene lastnine,

poceni razprodaja stanovanjskega fonda, pozidava kmetijskih zemljišč in podobno, takoj pokaže v zelo zaostreni obliki. Namesto da bi liberalizirali svoj samoupravni socializem, smo jo brez pameti mahnili v »včerajšnji svet«. Posledice so tu, in ljudje se sprašujejo: smo se za to borili? Samozvani osamosvojitelji odgovarjajo, da ne. Nam je torej bilo vse to, s čimer danes nismo zadovoljni, vsiljeno? Je ta naš novi okupator EU? Ne. Večino tega smo si sami zakuhali.

Prihaja čas, ko bo treba poosamosvojitveni čas kritično analizirati in strokovnjakom, kot so Veljko Rus, Franjo Štiblar, France Bučar, Jože Mencinger, Viljem Merhar, Matjaž Mulej, Marko Kos in še nekateri, zlasti mlajši, ter številnim marljivim podjetnikom, ki v tem kaotičnem stanju držijo gospodarstvo in javne zavode »nad vodo«, vsaj prisluhniti, če ne že verjeti in začeti stvari počasi le postavljati v razpoložljivi okoljski, materialni in kadrovski okvir. Javnim nastopačem – po večini »budžetskim bitjem« – ki so netilci vseh mogočih sovraštev, ki se imajo za sol naroda, vse vedo o »zmotah« naših očetov in dedov, nič pa o tem, kako je mogoče državljanom in državljanom naše mlade države zagotoviti dostojen kos kruha v poindustrijskem globalnem svetu, kjer je prihodnost človeštva tudi zaradi degradiranosti okolja dodatno vprašljiva, pa je treba reči: »Ne hvala! Pojdite vsaj za dan, dva tja, kjer se ustvarja nova vrednost, da vsaj zavohate duh (neo)kapitalizma. Potem pa se kar vrnite in odgovorite na vse pogosteje ponavljajoče vprašanje: ali sme biti ekonomija le dekla kapitalu?« Naj vam pomagam: ne sme! (Neoliberalcev, ki jih je nedolgo tega bilo med nami kar nekaj, pa tako ni več, so čudežno izginili.)

Pa vendar, človeštvo je resnično na križpotju. Naj nadaljuje po poti tako ali drugače moduliranega kapitalizma ali pa naj krene po kaki drugi, še neznani, a novi poti? Ugledni James Fulcher (Fulcher, 2010: 148) pravi: »Iskanje alternative kapitalizmu je brezplodno v svetu, v katerem kapitalizem tako popolnoma prevladuje in v katerem ni na obzorju nobene dokončne krize, niti se je ne moremo predstavljati, razen če ne pride do kakšne ekološke katastrofe.«

In ravno slednje je pred vrati. Zemlja je »končna količina«, nadaljnje rasti človeštvo ne more zagotavljati v nedogled, že dosedanje degradacije okolja ne more – vsaj ne povsem – sanirati. Potrebna je nova etika in na njej zasnovan družbeno-ekonomski sistem, ki bo omogočal sonaraven, in s tem trajnostni razvoj. To je po našem mnenju lahko le »ekosocializem«, ki v celoti upošteva naravne danosti, planiranje in trženje (ekonomsko vlogo države ter ponudbo in povpraševanje) pa morata biti temu podrejena. Profesionalno vodena, vplivna in obenem vitka država je nujnost – od mita o odmiranju države ali o umikanju države iz gospodarstva se moramo posloviti. To toliko bolj velja za države, kot je naša, katere ekonomija mora biti visoko konkurenčna, izraba naravnih virov skrajno racionalna, družba pa socialno

kohezivna. Prvi pogoj za doseganje tega pa je državljanski ponos ter tudi npr. zavedanje, da je pomembno, kdo je lastnik proizvodnih sredstev, kar so naši neoliberalci in nekateri politiki, posebej eksotičnih poklicev, zadnjih nekaj let negirali.

Za konec: kateremu od bralcev tega prispevka – mislim zlasti na tiste, ki, ko slišijo ali preberejo besedo socializem, dobijo ošpice – se zna zdeti moje pisanje ponujanje nečesa, kar je povsem preživeto ali pa bodo to šteli celo za neokusno provokacijo.

Pa vendar: pojem »ekosocializem« sem vpeljal v to kratko razpravo v prepričanju, da je prihodnost človeštva v družbeno-ekonomskem sistemu, ki bo – malo populistično rečeno – po meri človeka, bo socialen in solidaren ter bo v celoti skladen z okoljskimi danostmi. Morda bi mi kdo – morda le iz oportunističnih razlogov – predlagal, da bi nova družbeno-ekonomska razmerja primerneje poimenovali »ekokapitalizem«. To zavračam, ker gre v tem primeru, vsaj po mojem mnenju, za notranje protislovno skovanko. Se motim?

Nič pa nimam proti, če bi to družbo prihodnosti poimenovali, kot pri nas Franjo Štiblar (Štiblar, 2008; 206), »solidarizem« ali pa kar tretja pot, bi verjetno rekel Veljko Rus, da se cel svet ne bi sčasoma spremenil iz »tržne ekonomije v tržno družbo« (Rus, 2008).

Ta dva ugledna profesorja dobro vesta, da je novo družbeno ureditev nujno zasnovati sonaravno.

Torej: prihodnost človeštva je v »sonaravnem solidarizmu«, družbeno-ekonomski sistem, ki to omogoča, pa sem (iz povedanih razlogov) poimenoval »ekosocializem«.

Bi to šlo?

LITERATURA

Estulin, Daniel (2008): Skupina Bilderberg – gospodarji globaliziranega sveta.

Mengeš: Ciceron

Fulcher, James (2010): Kapitalizem, Zelo kratek uvod. Ljubljana: Krtina.

<http://www.energy.eu/#feedin>, Europe's energy portal

<http://www.renewable-energy-sources.com/2009/07/14/depletion-of-non-renewable-energy-sources-juliy-2009-status>

Krek, Janez Evangelist (1925): Socializem (iz leta 1901). Ljubljana.

Li, Minqi (2010): Vzpon Kitajske in propad kapitalističnega gospodarstva. Ljubljana: Sophia.

Merhar, Viljem (2010): Neoliberalistična protireformacija državnega kapitalizma. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

Mulej, Matjaž (2009): Kriza 2008: Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko poslovna fakulteta.

- Nacionalni energetska program Slovenije »aktivno ravnanje z energijo«, IJS, Center za energetska učinkovitost, Ljubljana, Slovenija, 2010.
- Plut, Dušan (2010): Geografija sonaravnega razvoja. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Rizman, Rudi (2008): Globalizacija in avtonomija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Rus, Veljko (2009): Tretja pot med antikapitalizmom in postsocializmom, Ljubljana: Sophia.
- Schumpeter, Joseph A. (2010): Lahko kapitalizem preživi? Ustvarjalno uničevanje in prihodnost globalne ekonomije. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Steinbacher, Matjaž – Mitja – Matej (2009): V svetu kapitalizma, Slovenska Bistrica, Stehr, Nico & von Storch, Hans (2010): Podnebje in družba. Ljubljana: Sophia.
- Štiblar, Franjo (2008): Svetovna kriza in Slovenci. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Zelena knjiga za Nacionalni energetska program, MG, Ljubljana, april 2009.